

Stockholm den 31 oktober 2019

[U2019/02263/UH Inbjudan att inkomma med underlag till regeringens forskningspolitik](#)

Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) har inbjudits att inkomma med underlag till regeringens forskningspolitik. I det följande lämnas några reflektioner som huvudsakligen har sitt fokus på vilken roll institutioner som ArkDes kan spela i förverkligandet av regeringens ambitioner, mål och visioner, samt reflektioner kring strukturella förändringar i hur stödet till forskning kan få en bättre effekt och nytta än idag. ArkDes vill gärna vara en del i det fortsatta arbetet ifall nya initiativ olikande denna tas längre fram i processen.

[Allmänt om ArkDes och forskning](#)

ArkDes uppdrag är att öka kunskapen och driva debatt om hur arkitektur och design påverkar våra liv som medborgare. Sverige befinner sig mitt i en byggboom som kommer att påverka våra städer ur många olika aspekter i årtionden framöver. ArkDes diskuterar och debatterar denna förändring genom seminarier, utställningar, kampanjer och forskning kring svensk och internationell arkitektur och design och dess roller i utformningen av framtidens städer.

Genom utställningar, evenemang och debatter på museet och i hela landet verkar ArkDes för att uppnå våra mål. ArkDes deltar också i en rad internationella nätverk och forskningsprojekt.

Förutom att vara ett museum har ArkDes ett unikt uppdrag från Regeringen att verka för att säkerställa kvalitetsaspekter inom arkitektur och design i Sverige. Detta kallas ArkDes Think Tank – en arena för debatt och forskning om arkitektur och urbanism i Sverige, men även uppföljning av den förda politiken inom området Gestaltad livsmiljö. Detta gör vi i nära samverkan med aktörer såsom Boverket, Formas och Riksantikvarieämbetet.

Sedan 2018 har ArkDes också årligen fått ett särskilt forskningsbidrag från regeringen på 5 mkr/år avsedd för finansiering av praktisk forskning som kan ha betydelse inom de områden som omfattas av politiken för gestaltad livsmiljö och de nationella målen för arkitektur och design. ArkDes är även en part i Rådet för hållbara städer och har under ett antal år varit drivande i frågor kring hållbarhet och framtidens städer.

ArkDes kommentarer och reflektioner

Viktiga frågor att ta ställning till

ArkDes fokuserar i det följande på tre frågor som vi anser är avgörande för att en framtida forskningspolitik ska nå framgång;

- var sker den banbrytande forskningen?

- vilka insatser krävs för att forskningsresultat snabbt når ut till användarleden och hur snabbt forskningsresultat kan bidra till de dramatiska förändringar som krävs för att bland annat nå upp till de ambitioner som anges i Agenda 2030 och i Parisavtalet.

Var sker forskningen?

När det gäller de politiska målen, inriktningen mot Agenda 2030, Parisavtal m.m., kan det förefalla sig naturligt att den huvudsakliga fokusen i propositionen och i regeringens förda politik är på högskolor och universitet och den forskning som bedrivs där. I propositionen talar man också om att Sverige har "hög vetenskaplig produktion" (Prop.2016/17:50, sid 39) och är i det avseendet något av ett föregångsland. Här är det rimligt att ställa sig frågan hur *kvantitet* förhåller sig till *kvalitet*, inte bara avseende själva forskningsresultaten. Kvalitet kan, enligt ArkDes mening, också handla om universitetens och högskolornas förmåga att få ut resultaten till de aktörer som kan omvandla resultat till praktiskt samhällsnytta och därmed bidra till uppfyllelse av de politiska målen och dess inriktning. Det finns således all anledning för regeringen att särskilt se över just den kvalitetsaspekten i den framtida forskningspolitiken.

Vidare konstaterar regeringen att "De stora forskningsgenombrotten sker inte sällan där vi minst anar" (Prop.2016/17:50, sid. 21). Detta konstaterande kan tolkas som att banbrytande forskning sker utanför de traditionella strukturerna och utanför universitets- och högskolevärlden. Det är ArkDes mening att detta måste tas på allvar och tydligt återspeglas i hur forskningsmedel fördelas.

Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning har, vilket regeringen mycket riktigt påpekar, historiskt sett prioriterats lågt då dess betydelse för bl.a. kommersialisering och utveckling av nya varor och tjänster har underskattats (Prop.2016/17:50, sid. 26). Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och kunskap bidrar väsentligt till en ökad förståelse för samhället och dess utmaningar och kan bidra till att finna konkreta lösningar på dessa.

ArkDes menar att den förda politiken lägger alldeles för stort fokus på de traditionella strukturerna och på den forskning som bedrivs vid i huvudsak de större högskolorna och universiteten. Självfallet bedrivs relevant och banbrytande forskning vid lärosätena, men frågan är om inte nya vägar måste prövas och andra aktörer engageras i förverkligandet av de forskningspolitiska målen. Eller bör forskningen bedrivas på andra sätt där fokus är ställd på praktiskt genomförande och användning av resultaten eller där forskningsgrupperna måste se annorlunda ut? Samtidigt, ett stort hinder för praktiskt genomförande av forskningens resultat är mötet med verkligheten, potentiella målkonflikter, revir, stuprör och de utmaningar och hinder det innebär när olika regelverk ställs mot varandra.

ArkDes kan för övrigt inte annat än instämma i följande; *"Sverige behöver ett helt nytt synsätt på satsningar inom forskning och innovation, och en struktur som stödjer och främjar kunskapsutvecklingen för detta. Det krävs en omfördelning av resurser och radikala förändringar i arbetssätt och system hos forsknings- och innovationsfrämjande aktörer.*

I grunden behöver vi se över hur det nya näringslivet kan involveras och främjas när det gäller forskning och innovation. Det är inte små utlysningar och program som krävs, utan radikala förändringar och uppföljning av åtgärder. Sverige har inte råd att tappa den konkurrenskraft som ligger i helt nya aktörer och företag. Akademiens forskning inom tjänsteområdet måste stärkas markant, och stora strukturella åtgärder måste vidtas för att få igång tillämpad forskning och innovation inom tjänsteområdet." (Anders Persson, näringspolitisk chef, Svenska Teknik & Designföretagen. Forskning & Innovation. Ställningstagande 2016-11-15, utdrag ur ArkDes och TIP studie av arkitektens roll, Del 1 Forskningsnära arkitekter i Stockholmsområdet 2018).

Vilka insatser krävs?

Regeringen bör samla in kunskap om hur de stora forskningsfinansiärerna själva bedömer den faktiska nyttan utifrån nyttjandaspekten av de miljontals kronor som årligen betalas ut. Av de signaler som ArkDes får finns starka skäl som talar för en mer djuplodande undersökning kring den faktiska nyttan, särskilt ställt i relation till klimatmålen och regeringens ambitioner i det avseendet.

Regeringen understryker vikten av att öka tillgängligheten till resultaten via redan befintliga strukturer. I propositionen nämns exempelvis open access och ett utvecklat Sunet, men frågan är om de aktörer som kan "göra verkstad" av forskningsresultat ser dessa universitets- och högskolestrukturer som en källa för kunskap och om komplexa forskningsrapporter kan tjäna som verktyg för sådana aktörer. Detta hänger givetvis samman med det kritiserade gapet mellan forskningsresultat och praktiskt nyttjande vilket ju länge varit föremål för kritik, och det finns lite idag som pekar på att något förändrats till det bättre, åtminstone i den takt och omfattning som man kan förvänta sig. ArkDes menar att det måste redan i projektet anges förutsättningar och på vilket sätt som resultaten ska snabbt nå användbarhet och praktiskt nyttjande.

ArkDes menar att en betydande andel av de forskningsmedel som idag utgår från de stora forskningsfinansiärerna såsom Formas, Vinnova m.fl. måste ges en tydlig riktning mot klimatkrisen. Regerings forskningspolitik måste därvid vara tydlig där det sammantagna målet är att snabbt producera praktisknära forskning som har en direkt bäring på genomförbara åtgärder som kan leda till omfattande och drastiska förbättringar av klimatet och minskade utsläpp av växthusgaser. Relevanta områden finns i FN:s klimat mål och de 17 delområden som definierats, där ArkDes menar att delområde 11 och 12 är centrala i sammanhanget. Dessa områden bör också kunna bli föremål för prioriteringar där utgångspunkten är att skapa dagens och framtidens städer på ett sådant sätt att klimatmålen kan uppnås.

ArkDes menar att det krävs ett skifte i synsättet på forskning, och en breddning till att även handla om utveckling och innovation (FoU). Ett skifte i synsätt på vad som ska anses vara meriterande vid bedömningen av forskningsansökningar där större fokus läggs på de icke-akademiska meriterna hos de sökande, där framgångsrika utvecklingsprojekt väger minst lika mycket som de rent akademiska meriterna.

Praktisknära forskning, i samverkan mellan akademi och praktiker, borde främjas i en betydande utsträckning där resultatet kan vara i form av prototyper, manualer m.m., designdrivna och praktikbaserade utvecklingsprojekt i nära samverkan med genomförandeaktörer.

Det råder ingen tvekan om att svensk forskning håller hög internationell standard. Forskare är bra på forskning, men frågan är om de är lika bra på marknadsföring eller om de har förmågan att se vilket potential som kan ligga i forskningsresultaten ifall de sattes i händerna på en entreprenör, en designer eller en arkitekt. Därför måste de marknadsföringsmässiga och entreprenörs aspekter finnas med under hela forskningsprocessen, enligt ArkDes mening. Det bedrivs med framgång forskning utanför

universitets- och högskolevärlden som på ett exemplariskt vis sker i nära samverkan med de aktörer som kan ta resultaten vidare ut på en marknad, direkt till användare och/eller beställare. Det finns ju också andra system, förvisso ofta med koppling till universitet och högskolor, men där förutsättningar för att nå ut är betydligt bättre.

Ett exempel är det ökade antalet företagsinkubatorer. Erfarenhet visar på att inkubatorerna kan ha en viktig roll i att dels vara en del av ett forskningsprojekt, dels bidra till att forskningsresultat antingen når ut till en marknad eller utvecklas i den riktningen. Kopplingen mellan lärosäte, inkubatorer och användarled är en illa utnyttjad resurs men där det krävs ekonomiskt stöd och samverkan mellan olika aktörer redan i projektstadiet. SSES (Stockholm School of Entrepreneurship) är ett bra exempel på hur man för samman studenter med olika inriktningar (design, ekonomi, medicin, teknik) i gemensamma utbildningsinsatser som syftar till att utveckla nya affärsidéer, tjänster, produkter etc. Motsvarande borde kunna utvecklas inom forskning med interdisciplinära projekt där man sammanfogar exempelvis teknik, ekonomi/entreprenörskap och design i gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt.

Det finns faktiska exempel på hur framgångsrik en forskningsinstitution kan bli när forskningsteam "adopterat" en designer. I de fall som ArkDes har erfarenhet har det handlat om forskning och utvecklingen av nya, hållbara material där designern har varit med i processen kring material egenskaper och nya produkter. Därvid har nya, hållbara material snabbt kommit ut i användarleden.

Stöd till projekt där målet är att utveckla prototyper för lösningar av utmaningar i utvecklingen av exempelvis framtidens, hållbara städer där frågor kring hälsa, kultur, miljö kvalitet, biologisk mångfald, koldioxidminskning, handel, lokal ekonomi, medborgaraktivitet, extrem väderbeständighet, teknisk utveckling, nya former av styrning, och så vidare integreras i projekten och i slutändan i prototypen. Med missionsstyrd forskning så handlar det om konkreta lösningar på konkreta utmaningar som landar i tydliga prototyper och manualer som snabbt kan tillämpas över hela landet. ArkDes har med framgång genomfört projekt med en tydlig mission som också varit designdrivna. Som exempel kan nämnas projektet med infartshinder till skydd mot terrorattacker riktade mot människor på gator och torg.

Det är därför ArkDes mening att den framtida forskningspolitiken bör ta en tydlig inriktning mot mer *missionsstyrd*, eller uppdragsstyrd, forskning. Denna metodik är mycket lämplig när det gäller forskning kring de utmaningar som vi står inför idag kring exempelvis klimat. Dessa utmaningar är "hybrida" till sin natur och måste hanteras därefter. Om man tar det globala målet 11 (hållbara städer) som exempel, är de utmaningar som dagens och framtidens städer står inför i många avseenden kopplade till målet att minska koldioxidutsläpp, men också om frågor om jämlikhet och de sociala och fysiska uppdelningarna i svenska städer. Tillvägagångssättet för städer kan, exempelvis, inte vara att ge transportindustrin pengar för att göra fler elbilar, om inte de samtidigt är direkt involverade i ett bredare samtal, och forskning, om hur vi transporterar oss för att uppnå vårt bredare mål om rättvisa, avreglerade städer etc. Det uppdragsbaserade tillvägagångssättet, företrädesvis designdriven, kan förena de tekniska, sociala och kulturella frågorna om framtidens hållbara städer och därvid visa vägar framåt genom exempelvis prototyper. Här tror vi att institutioner som ArkDes kan spela en viktig roll som centra, eller nav, för den här typen av forskning.

Universitet har sina interna strukturer som ofta ingår i ett nationellt och internationellt "ekosystem", som kan te sig som cementerad och svårubbad, samtidigt vet vi att många universitet för en hård kamp för att tänja gränser och skapa nya möjligheter och strukturer. Vi måste dock våga prova ett annat tillvägagångssätt, där privata, akademiska, professionella och offentliga aktörer förenas för att

tillsammans undersöka konkreta problem. Det finns institutioner, såsom ArkDes, som kan samla bredden av aktörer kring konkreta utmaningar, men de direkta stöden för det saknas i de befintliga strukturerna som är i fokus i Prop.2016/17:50.

Kieran Long
Överintendent

Föredragande
Eric De Groat
Biträdande överintendent